

Wat deze liedjes werkelijk vertellen

Op het eerste gezicht gaat dit boek over liedjes. Over Peter, Katinka, Annabel, een fietsbel, een paard, een zuster en een tandartsassistente. Maar wanneer de hoofdstukken zich aaneenrijgen, ontstaat ongemerkt een ander verhaal. Het blijkt een verhaal over Nederland. Niet het Nederland van ministers, verkiezingen en regeringsverklaringen. Dát Nederland staat al in de geschiedenisboeken. Het gaat hier om het Nederland van de huiskamer. Van de radio die op zaterdagavond aanstaat. Van de eerste televisie in de straat. Van de danszaal, de kermis, de camping, de buurtvereniging en het familiefeest. Het Nederland dat zelden centraal staat in officiële geschiedschrijving, maar waarin de meeste mensen hun leven hebben doorgebracht. De hoofdpersonen van dit boek zijn dan ook geen staatslieden of generaals. Het zijn jongens die verliefd worden, meisjes die worden bewonderd, moeders die zich zorgen maken, vaders die tekortschieten en artiesten die proberen iets van het leven te begrijpen. Juist daardoor zijn zij herkenbaar. Niemand hoeft minister-president te zijn geweest om zich in deze verhalen te herkennen. Vrijwel iedereen is ooit verliefd geweest, onzeker geweest, afgewezen, bewonderd of vergeten.

Neem Max van Praag. Achter een ogenschijnlijk luchtig liedje over een fietsbel schuilt de schaduw van een oorlog die zijn familie voorgoed heeft getekend. Neem Johnny & Jones. Hun muziek klinkt vrolijk, modern en onbezorgd, maar de geschiedenis die erachter ligt behoort tot de donkerste hoofdstukken van de twintigste eeuw. Of neem Conny Vandenbos. Haar liedjes vertellen niet alleen over liefde, maar ook over de veranderende positie van vrouwen in een samenleving die langzaam leert dat vrouwen meer willen zijn dan echtgenote, moeder of decorstuk. Zelfs de meest luchtige hoofdstukken blijken uiteindelijk serieuzer dan zij lijken. De Spelbrekers zingen over Katinka, maar roepen tegelijkertijd vragen op over omgangsvormen, straatcultuur en de veranderende relatie tussen mannen en vrouwen. Sweet Sixteen lijkt vooral een meisjeskoor, totdat achter Peter een wereld zichtbaar wordt van verlangen, jeugdherinneringen en gemiste kansen. En André van Duin blijkt achter zijn vrolijke onzin een verrassend scherp observator van menselijke eigenaardigheden. Dat is een grote verrassing van populaire muziek. Die doet alsof het nergens over gaat, terwijl populaire muziek ondertussen van alles vertelt.

Dat geldt ook voor de tijd waarin deze liedjes ontstonden. Wie de hoofdstukken leest, wandelt ongemerkt door vijfenzeventig jaar of meer Nederlandse geschiedenis, zowel jaren als voor de Tweede Wereldoorlog, de oorlogsjaren en de jaren erna. De wederopbouwjaren komen voorbij, gevolgd door de welvaart van de jaren zestig, de culturele revolutie van de jaren zeventig, de individualisering van de jaren tachtig en de nostalgie die daarop volgt. Niet als een geschiedenisboek met jaartallen en kabinetten, maar als een reeks menselijke verhalen. De jaren vijftig bijvoorbeeld worden vaak voorgesteld als een tijd van orde, rust en duidelijkheid. Dat beeld klopt slechts gedeeltelijk. Achter de keurige gevels woonden mensen met dezelfde verlangens en frustraties als nu. Alleen spraken zij daar minder openlijk over. Daarom zijn liedjes uit die periode zo interessant. Wat niet rechtstreeks kon worden gezegd, werd gezongen. De romantiek was kuis, maar daarom niet minder intens. De verlangens waren verborgen, maar daarom niet minder aanwezig. Vervolgens komen de jaren zestig. Nederland wordt losser, brutaler en nieuwsgieriger. Jongeren krijgen een eigen stem. Muziek wordt belangrijker dan ooit. Voor het eerst ontstaat een generatie die zich niet uitsluitend via politiek of religie definieert, maar ook via platen, artiesten en idolen. De radio wordt een venster op een grotere wereld. De televisie brengt artiesten letterlijk de huiskamer binnen. Jongens worden verliefd op zangeressen die zij nooit zullen ontmoeten en meisjes dromen weg bij zangers die uitsluitend bestaan achter een scherm. Daarna volgen de jaren zeventig, het meest kleurrijke decennium van dit boek. Het is de tijd van experimenten, emancipatie, protestbewegingen en nieuwe vrijheden. De samenleving verandert sneller dan ooit tevoren. Sommige artiesten bewegen mee met die veranderingen, anderen verzetten zich ertegen en weer anderen begrijpen nauwelijks wat er gebeurt. Daardoor vertellen hun liedjes vaak meer dan zij zelf beseffen. En dan zijn er de jaren tachtig. De grote idealen raken wat uit de mode. De aandacht verschuift van de samenleving naar het individu. Mensen gaan meer nadenken over zichzelf, hun relaties, hun gevoelens en hun persoonlijke geluk. Liedjes als *Annabel* passen perfect in die ontwikkeling. Zij gaan niet over de wereld verbeteren, maar over het ingewikkelde landschap van het eigen hart.

Zo bezien is dit boek eigenlijk een wandeling door het emotionele leven van Nederland. Niet via regeringsverklaringen, economische cijfers of verkiezingsuitslagen, maar via refreinen die gevoelens vertol-

ken. Gevoelens zijn minstens zo bepalend voor de geschiedenis als politieke besluiten. Mensen stemmen, verhuizen, trouwen, scheiden, emigreren en veranderen van overtuiging omdat zij iets voelen. Liedjes vormen daarvan de soundtrack. Bovendien vertellen de hoofdstukken gezamenlijk nog iets anders. Zij laten zien hoe opmerkelijk verschillend artiesten kunnen omgaan met roem. Sommigen blijven hun hele leven trouw aan het imago waarmee zij bekend zijn geworden. Anderen vechten ertegen. Gert Timmerman verandert verschillende keren van levensrichting. Hans de Booij blijft zoeken naar zichzelf. Willeke Alberti groeit uit van tieneridool tot nationaal instituut. Ronnie Tober laveert tussen bewondering, teleurstelling en volharding. Johnny & Jones krijgen niet eens de kans oud te worden. Hun levens eindigen voordat hun verhaal werkelijk is begonnen.

Dat maakt deze artiesten uiteindelijk menselijker dan hun hits. Achter iedere bekende naam blijkt een gewoon mens schuil te gaan. Iemand die twijfelt, fouten maakt, liefheeft, zich vergist, opnieuw begint en probeert iets van het leven te begrijpen. Deze hoofdstukken voelen daarom soms minder als muziekgeschiedenis en meer als een verzameling levensverhalen. En dat is ook precies wat zij zijn. Want uiteindelijk onthouden mensen zelden alleen een liedje. Zij onthouden de mensen die het zongen, de tijd waarin zij het hoorden en de versie van zichzelf die toen bestond. Een liedje is nooit alleen muziek. Het is ook herinnering, emotie en tijd. Dat besef leidt naar een laatste vraag. Waarom voelen sommige liedjes, zelfs wanneer zij objectief gezien eenvoudig of zelfs een beetje dwaas zijn, alsof zij iets belangrijks bewaren? Het antwoord heeft waarschijnlijk minder met muziek te maken dan met vergetenheid. En daarover gaat het laatste deel van deze inleiding.

De bescheiden onsterfelijkheid van een refrein

Er zit iets merkwaardigs in de manier waarop mensen ouder worden. Naarmate de jaren verstrijken, gaat het geheugen achteruit. Namen raken zoek. Data vervagen. Men weet soms niet meer waarom men de woonkamer is binnengelopen, maar herinnert zich moeiteloos de tekst van een liedje dat zestig jaar geleden voor het eerst werd gehoord. Dat verschijnsel is niet uniek. Vrijwel iedereen kent het. Een vergeten melodie klinkt ergens op de radio en plotseling opent zich een deur naar een andere tijd. Niet alleen het lied keert terug, maar ook de wereld eromheen. De kamer waarin het werd gehoord. De mensen die toen aanwezig waren. De geur van koffie. Een zomeravond. Een dansfeest.